

неореалізм в основному як урбаністичний стиль, демонструючи різні способи оприявлення міста: як соціальної характеристики героя, пейзажу душі і цілісної інтерпретації. У зображенні людини найважливішим, на думку дослідниці, є оновлення психологічної моделі передусім засобами психоаналізу. Це зумовлює переважання в судженнях інтровертної форми психологізму. Відтак авторка аналізує в художньому світі неореалізму проблеми гендеру, класу чи нації, застосовуючи найвідоміші сучасні методології (постколоніальні, неомарксистські, рецептивні й ін.).

У третьому розділі монографії досліджено специфіку нарації та особливості структурної побудови оповіді в неореалістичних творах, а також жанрову систему неореалістичних творів. Авторка переконує, що для неореалізму властивий особливий тип наратора; він, як правило, перебуває в тіні фокалізованого персонажа й “описує” його естетичний потенціал як феномен особливої художності. Характеризуючи способи оповіді в неореалістичних творах, С. Жигун аналізує суперечку літераторів 1920-х років щодо сюжету й фабули, наголосивши, зокрема, на трактуванні цих питань В. Підмогильним. Позицію автора “Міста” підсилюють його аргументи ідеологічного та гносеологічного типу. Аналіз жанрової системи неореалізму авторка переконливо доповнила компаративним елементом: новели, оповідання, повісті й романи письменників “Ланки” розглядаються нею в контексті тогочасних (1920-ті роки) трактувань самої проблеми жанрів. Жанрологію, як відомо, не однаково розуміли тоді і представники авангарду (“футуристи”, “техномистецька група А” й ін.), а надто “академісти” з ВАПЛІТЕ, вкрай задемагогізовані “вуспівці” та “молодняківці” чи пізніше “колективізовані” соцреалісти.

Принциповим для дослідниці є питання про “остаточне” місце неореалізму в системі художніх шукань літератури 1920-х років. “Це одна з стильових течій модернізму чи самостійний художній напрям?” – запитує вона. Пряма відповідь на це питання в роботі не пропонується. Порівнявши твори

Д. Гуменної, С. Домазара, окремі тексти Б. Антоненка-Давидовича з творами інших членів “Ланки”, авторка доходить висновку, що їх споріднюють лише ті якості, у яких пізнаються риси реалістичного типу творчості. Відтак (робить висновок авторка) можна говорити про неоднорідність неореалізму, про певну “перервність” у його розвитку. Чи достатньо переконливою видається ця думка дослідниці? Думаю, що ні. Для аргументації напрошуються точніші погляди і на сам емпіричний матеріал дослідження, і на форми аналітичної, насамперед – теоретичної роботи з ним. Зарадити справі, як здається, могло б розширення кола спостережень, тобто залучення до дослідження творів тих авторів, які були не “чистими” неореалістами, а лише тяжіли до цього модерного стилю. Дещо звуженим видається трактування авторкою самого поняття “художній світ”. У висвітленні його вона пішла, як здається, за “скороченою програмою”, зосередившись, зокрема, на формулі “хронотоп + людина”, тоді як можна було б приділити значно більше уваги й іншим компонентам теорії цієї проблеми.

Серед дрібніших побажань авторці хотілося б звернути увагу на доречність чи недоречність вживання певних термінів чи виразів. В окремих випадках “стильові” особливості в неї підмінюються “стилістичними”, питомо українське “дає змогу” витіснене зросійщеним “дозволяє” і т. д. Шкодить роботі категоричність (а не міркувальність) деяких тверджень, що мають принциповий історико-літературний смисл. Це стосується, зокрема, зарахування до “канонічних (нині?!) модерністів” І. Франка, Лесі Українки, М. Коцюбинського, М. Вороного, письменників “покутської трійці”, В. Винниченка й ін. (20). Кожен із них зробив, звичайно, дуже багато для утвердження українського модернізму, але це був усього лиш ранній модернізм, який був ще тісно пов’язаний із деякими рисами “старого” реалізму (особливо у творчості молодих авторів І. Франка чи М. Коцюбинського) та поєднував у собі не лише цікавий для авторки неореалістичний, а й далекі від неореалізму стилі – символізм

“Зів’яле листя” чи “Лісова ідилія” І. Франка), неоромантизм (“античні” драми і феєрія “Лісова пісня” Лесі Українки), імпресіонізм (другий період творчості М. Коцюбинського), експресіонізм (новели авторів “покутської трійці”) та ін. Коли ж говорити про справді “канонічних модерністів”, то ними були, поза сумнівом, лише представники так званого високого модернізму, тобто письменники 1920-х років; художній голос “ланківців” серед них був тоді справді дуже чутним, зокрема в ряду з неокласиками та ваплітянами, модерністських впадла в око і критикам, що були їхніми сучасниками, і всім пізнішим дослідникам літератури того періоду (за винятком, можливо, Ю. Шевельова, який, зокрема, відмовляв у модерності і характерності для української літератури неокласикам).

Несподіваним у висновках авторки монографії видається твердження, що “вплив неореалізму на розвиток вітчизняної літератури лишився нереалізованим” (377). Звичайно, не можна говорити про цілковиту “реалізованість” будь-якого стильового напрямку в літературі. В українській літературі, очевидно, ніколи не вичерпає себе романтизм, та й “чистий” реалізм навряд чи поставив свою останню крапку. Той напрям, що його у французькому літературознавстві охрестили “новим

історицизмом”, навряд чи далеко відбіг від реалізму. Що ж до неореалізму, то він в українській (вітчизняній) літературі таки не згинув разом із розстрілом провідних неореалістів 1920-х років. Через кілька десятиліть після силового вилучення їх із літературного процесу їхня художня форма чи не найпотужніше відлуння у прозі Григора Тютюнника, почасти Є. Гуцала, В. Дрозда й деяких інших авторів із когорти так званих шістдесятників. Отже, “реалізованість” їхнього впливу на вітчизняну літературу тривала і, думається, триватиме й далі, бо літературний процес має таку питому особливість, як безперервність. Недарма ж І. Франко говорив про “незглибиме творче ремесло”...

Висловлені зауваження щодо деяких дискусійних моментів у монографії С. Жигун ніяк не понижують її наукової вартості. Це загалом оригінальне й самостійне дослідження важливої літературознавчої проблеми, актуальність, новизна і практичне значення якого не підлягають ніякому сумніву. Полемічність чи й недостатня проясненість деяких суджень у ньому вказують лиш на потребу подальшого заглиблення в досліджувану тему; для українського літературознавства вона ще довго залишатиметься актуальною та науково продуктивною.

Отримано 7 грудня 2015 р.

*Людмила Рєва-Лєвшакова
м. Ізмаїл*